

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК І ПРИЙОМІВ МИСЛЕННЯ.
ВИДИ, ФОРМИ, ПРИЙОМИ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
ОСНОВНІ ЗАКОНИ РИТОРИКИ: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ
МАТЕРІАЛИ ДО ТЕМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

Таможська І. В.

ВСТУП

Навчальною програмою дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачено вивчення теми «Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики» студентами спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (спеціалізація: організація перевезень і управління на автотранспорті; кваліфікація: технік-технолог (логіст). Визначено мету заняття: оволодіти прийомами розумової діяльності (формулювати поняття, порівнювати й зіставляти предмети та явища, систематизувати, узагальнювати, аргументувати, доводити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, спростовувати думку, виокремлювати головне, складати алгоритм дій, висувати гіпотезу); збагачувати словниковий запас; виховувати толерантне ставлення до інших людей.

Під час проведення заняття установлюється кореляція між теоретичним базисом і практичним застосуванням набутих знань, умінь і навичок за допомогою пошуково-дослідної інтерактивної роботи з використанням ігрових технологій. Опрацювання теоретичного матеріалу передбачало складання «інтелектуальних карток», «понятійних виписок».

Репрезентовано авторську систему завдань, що є дидактичним засобом для формування навичок і прийомів мислення, а також риторичної компетентності. Виконуючи їх, студенти здійснюють свідомий вибір мовних засобів відповідно до комунікативної ситуації, пов'язаної з професійною діяльністю, засвоюють спосіб висловлення думки в реальній комунікаційній ситуації, тому ситуативно-тематична зумовленість висловлювання має методичну ефективність. Дидактичний матеріал відповідає навчальній меті заняття, відтворює предметний та соціальний контексти професійної

діяльності, а також сприяє вирішенню таких виховних завдань, як орієнтація студентів на соціально-моральні та професійні цінності, виконання на належному рівні професійних обов'язків, дотримання правових норм. До завдань подається інструкція, рекомендації та схеми щодо їх виконання.

1. Система завдань для формування навичок і прийомів мислення студентів спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)»

Володіння державною мовою професійного спрямування є однією з умов формування особистості майбутнього фахівця та становлення його високодуховного, національно зорієнтованого світогляду, запорука професійної кар'єри, передоснова фахової компетенції. Точність мовлення залежить від інтелектуального рівня мовця, багатства його активного словникового запасу, ерудиції, володіння логікою думки, законами її мовного вираження. Пріоритетним у діяльності викладача української мови закладу вищої освіти має бути активізація розумової діяльності студентів, формування базового лінгвістичного світогляду, що сприятиме опануванню вміль та навичок вільного, комунікативно виправданого користування мовними засобами в професійному спілкуванні.

Н. Аксакова зазначає, що під час проведення навчальних занять викладач гуманітарних дисциплін, ураховуючи раціоналізм, властивий студентам технічних спеціальностей, акцентує увагу на таких навчальних темах, де особливості логічного мислення забезпечують успішне виконання творчих завдань, а отже, унаслідок такої діяльності не втрачається зв'язок з обраною спеціальністю, всебічно пізнається її специфіка^{1, 2}.

За О. Зеленською, ділове спілкування, дискусія та бесіда – це методичні прийоми для формування невідготовленого усного мовлення, ефективні засоби створення природної комунікативної

---

¹ Аксакова Н.О. Особливості викладання гуманітарних дисциплін для здобувачів технічної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2021. Вип. 79. Т. 1. С. 5–9.

² Зеленська О.П. Значення невідготовленого усного мовлення в навчанні аспірантів іноземної мови на нелінгвістичних спеціальностях. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Вип. 74. С. 46–50.

ситуації. Науковець наголошує на тому, що дискусія вимагає мобілізації розумових операцій, здійснення складних розумових завдань, актуалізації мовних засобів, необхідних для адекватного вираження своїх думок, відповідної критичної (позитивної або негативної) реакції на думку співрозмовника, вміння погодитися або заперечити, аргументувати власну позицію; навчальна бесіда на запропоновану тему стимулює умовно-комунікативне, невідго-товлене та ініціативне мовлення, а також програмує мовленнєву реакцію співрозмовника (офіційний мовленнєвий контакт співрозмовників, які виконують певні функції в професійній діяльності; неофіційна ділова розмова; неофіційна вільна бесіда)³.

У філософсько-антропологічному контексті Т. Шаргун та А. Поцелуйко роблять висновок щодо важливості лінгвогуманітарної компетентності фахівця з вищою технічною освітою як одного з визначальних чинників особистісного розвитку, що позначається на якісних змінах його психічної діяльності, що сприяє формуванню нових якостей. Уважають пріоритетним завданням формування вмінь вирішувати проблеми, що виникають у таких видах діяльності, як пізнавальна, технологічна та психічна, а також у взаємовідносинах щодо суперечливих питань (етичних, соціальних, правових, професійних, особистих)⁴.

Потужним педагогічним засобом стимулювання позитивної мотивації студентів, як вважає О. Тимошук, є забезпечення успішності навчально-пізнавальної діяльності шляхом застосування завдань різнорівневої складності, проблемності⁵.

Отже, репрезентуємо авторську систему завдань для формування навичок і прийомів мислення на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) студентів спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (кваліфікація: технік-технолог (логіст)).

---

³ Зеленська О. П. Значення невідготовленого усного мовлення в навчанні аспірантів іноземної мови на нелінгвістичних спеціальностях. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2020. Вип. 74. С. 48.

⁴ Шаргун Т., Поцелуйко А. Лінгвогуманітарна компетентність майбутніх інженерів : філософсько-антропологічний вимір. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Дрогобич, 2020. Вип. 10/42. С. 122, 133.

⁵ Тимошук О.О. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі : автореф. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Харків, 2019. С. 10.

Завдання 1. За допомогою Інтернет-ресурсу «Хмара слів» створіть лінгводидактичні матеріали до тем («Автомобільний транспорт», «Транспортно-експедиторська діяльність», «Перевезення небезпечних вантажів») за схемами:

1) автомобільний транспорт – автомобіль – автомобільний транспортний засіб – автомобіль вантажний – автомобіль легковий – автомобільний перевізник – автомобільний самозайнятий перевізник – вантажні перевезення;

2) вантажна автомобільна станція – вантажний термінал (автопорт) – великоваговий транспортний засіб – великогабаритний транспортний засіб – внутрішні перевезення – водій – графік руху;

3) дозвіл на здійснення міжнародних перевезень автомобільним транспортом – дозвіл органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування – дозвіл узгодження умов та режимів перевезень – документи на вантаж – досвід роботи – замовник транспортних послуг – колісний транспортний засіб – міжнародні перевезення пасажирів і вантажів – міжнародні човникові (маятникові) перевезення – небезпечний вантаж, нерегулярні пасажирські перевезення;

4) транспортно-експедиторська діяльність – транспортно-експедиторська послуга – транспортний експедитор – клієнт – перевізник – учасники транспортно-експедиторської діяльності;

5) небезпечний вантаж – небезпечні речовини – компетентний орган із перевезення небезпечних вантажів – суб'єкт перевезення небезпечних вантажів – відправник небезпечного вантажу – перевізник небезпечного вантажу – одержувач небезпечного вантажу – перевезення небезпечних вантажів – маршрути перевезення небезпечних вантажів – місця зберігання небезпечних вантажів – міжнародне перевезення небезпечних вантажів.

Завдання 2. Дидактична гра «Лото».

Мета проведення гри: ознайомити майбутніх фахівців із теоретичним матеріалом («Терміни й поняття транспортної галузі»).

Інструкція. Картки лото виготовлені з двох частин: на лівій частині написано слово-поняття, на правій – визначення іншого поняття. У грі бере участь два студенти: один – отримує картки зі словами-поняттями, другий – із визначенням понять. Учасники по черзі показують картки, щоб з'єднати слово-поняття та його визначення (упродовж 5 секунд). Переможцем стає той, хто під час гри зібрав більше карток. У зошит студенти записують терміни та їх визначення.

Зразки карток для гри «Лото».

Автомобільний транспорт	галузь транспорту, що забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва в перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами
Автомобільний перевізник	фізична або юридична особа, яка здійснює на комерційній основі/за власний кошт перевезення пасажирів/вантажів транспортними засобами
Вантажна автомобільна станція	комплекс будівель, споруд, призначених для виконання вантажних та господарських робіт із вантажами, надання транспортно-експедиційних послуг перевізникам

До термінів «перевезення», «транспорт», «маршрут», «транспортні послуги» запишіть слова, які б указували на їх загальні, істотні та відмінні (специфічні) характеристики.

Орієнтовні відповіді. Перевезення – вантажів, пасажирів, товарів, пошти; міські, міжміські; залізничне, автомобільне, сухопутне, річкове, морське; успішне. Транспорт – громадський, міський, міжміський, вантажний, трубопровідний; швидкісний; стоїть, рухається; розвантажуються. Маршрут – оптимальний, швидкий, дешевий, туристичний, маятниковий, кільцевий, розв'язний, без пересадок. Транспортні послуги – водні, залізничні, автомобільні, повітряні, змішані; внутрішньодержавні, міжнародні; регулярні, нерегулярні; прямі, непрямі; контейнерні, ролкерні, пакетні.

Завдання 3. За допомогою Інтернет-ресурсу «Хмара слів» створіть лінгводидактичні матеріали для моделювання квазі-професійних ситуацій взаємодії споживача та представника, що відповідає за якість транспортних послуг (обов'язки та права транспортного підприємства, вимоги до персоналу автомобільного транспорту). Змодельуйте одну із запропонованих ситуацій.

Репрезентовані «хмари слів»:

1) якість перевезення пасажирів – своєчасність перевезення багажу – безпечні умови перевезень – запобігання аваріям –

усунення причин виробничого травматизму – права на пільги громадян;

2) визначення терміну перевезень – визначення графіка призначення регулярних рейсів – призначення додаткових маршрутів перевезень – рівень комфорту пасажирів;

3) автомобільний транспорт – персонал автомобільного транспорту – рівень професійної кваліфікації – якість надання послуг – безпечність надання послуг – перевезення пасажирів – перевезення вантажу – увічливий тон реагування на скарги.

З'ясуйте значення цих понять. Дайте відповіді на запитання.

Чи повинен студент орієнтуватися в термінологічному комплексі з обраного фаху? Чи повинен майбутній фахівець дотримуватися національних стандартів щодо системи термінів? Аргументуйте свою думку.

Завдання 4. Проведіть дискусію на одну із запропонованих тем. Презентуйте аргументацію за схемою: теза 1 – аргументи «за» – теза 2 – аргументи «проти» – висновки.

Теми для обговорення.

«Золотий VIP-номер» мобільного телефону: за та проти.

Переваги централізованих перевезень.

Використання вулиць житлових районів Харкова для проїзду вантажного транспорту.

Орієнтовні відповіді. «Золотий VIP-номер» мобільного телефону: за та проти («За»: легко запам'ятовується; ефективний психологічний прийом для залучення уваги, адже справляє позитивне враження на людей, викликає підсвідомий інтерес до співрозмовника. Побачивши на дисплеї телефону такий номер, мимоволі налаштуєшся на серйозну розмову. Підвищує ефективність рекламних послуг. Цінний подарунок. Складник іміджу. «Проти»: зависока ціна; справляє негативне враження на людей; відволікає від роботи).

Переваги централізованих перевезень («За»: зменшення часу на завантаження завдяки ефективно організованій роботі. Підвищення коефіцієнта використання пробігу рухомого складу внаслідок оптимізації маршрутів. Укладені договори на перевезення вантажів та транспортно-експедиційні послуги. Розроблені типові маршрути перевезень вантажів. Перевірено технічний стан вантажно-розвантажувальних машини та механізмів, умови вантажно-розвантажувальної роботи відповідно до вимог охорони праці. Обрано форму розрахунків за транспортні перевезення, а також

установлено послідовність їх здійснення. *«Проти»*: керівництво транспортного підприємства, що здійснює централізовані перевезення, не може постійно контролювати роботу рухомого складу на об'єктах, а також уживати заходів щодо покращення процесу транспортних та вантажно-розвантажувальних робіт).

Використання вулиць житлових районів Харкова для проїзду вантажного транспорту (*«Проти»*: водії вантажівок перевищують швидкість. Поблизу розташовані школи, дитячі садки, лікарні. Зростає небезпека зіткнення автомобілів, адже ширина вулиць здебільшого становить 4 м, що недостатньо для двостороннього руху. Є об'їзні дороги для вантажного транспорту. *«За»*: об'їзд подовжує пробіг на 2 км. Не передбачені вантажні автомобільні станції).

Визначте дискусійні питання для обговорення.

Завдання 5. Складіть речення з низки слів так, щоб вони становили синтаксичну єдність (були пов'язані між собою змістом та будовою, висловлювали одне розгорнуте повідомлення):

1) організація та здійснення транспортних перевезень, вибір засобів транспорту (авто-, авіа-, морський, залізничний), вибір маршруту прямування, укладання договорів із транспортними компаніями, оренда складів, забезпечення митного оформлення вантажів та відстеження його перебування в дорозі;

2) основні етапи технологічного процесу перевезень: вантажо-відправник (підготовка вантажу, оформлення товарно-транспортної накладної, планування завантаження, замовлення рухомого складу, повідомлення вантажно-приймального пункту, здача вантажу); перевізник (вибір рухомого складу, планування роботи, графік випуску рухомого складу, оформлення документації, контроль на лінії, обробка результатів); вантажоодержувач (розвантаження та прийом вантажу);

3) експедиційні послуги, що надають транспортно-експедиційні підприємства (вибір технології перевезення та пошук перевізника, консультування щодо умов поставок, підготовка необхідних документів, оформлення договору перевезення, передання вантажу транспортному підприємству (порт, станція, пристань) або вповноваженому представнику; оформлення документації (товарно-транспортна накладна); організація навантажувально-розвантажувальних, складських робіт у пунктах відправлення, перевалок, призначення вантажу; збір замовлень дрібних вантажів різних відправників та об'єднання (укрупнення) їх у збірні відправлення за

напрямами перевезень; організація доставки вантажу; координація транспортного процесу; прийом вантажу в пункті призначення від перевізника або його агента; перевірка в пункті прибуття кількості місць, ваги вантажу, стану тари та упаковки, перевірка якості вантажу; організація доставки вантажу з пункту призначення магістрального транспорту на склад одержувача; розрахунок платежів; сприяння в розрахунках одержувача з відправником).

Поєднайте слова так, щоб у змісті висловлення було відбито фрагмент ділових переговорів із партнером (клієнтом).

Завдання 6. Напишіть вітальний лист із нагоди Дня автомобіліста та дорожника.

Завдання 7. Структуруйте запропонований аргумент так, щоб кожна ідея або цитата була записана на окремому аркуші. Переформулюйте аргумент.

Успішність транспортної компанії «УкрАВТО» залежить від реалізації пріоритетних цілей, а саме: поповнення парку вантажних автомобілів, що користуються попитом на ринку транспортних послуг; стабілізації вартості палива, розвитку транспортно-експедиційних фірм і транспортних бірж, що полегшують пошук замовників транспортних послуг; надання додаткових послуг, пов'язаних із термінальною обробкою вантажів; уведення уніфікованих форм первинного обліку перевезень для всіх суб'єктів ринку транспортних послуг і дієвої системи контролю їх застосування зацікавленими органами державного управління та регулювання; створення умов для здійснення небезпечного функціонування вантажного автотранспорту з урахуванням правил дорожнього руху, екологічних вимог, а також надійності договірних відносин з учасниками транспортного процесу.

Завдання 8. Дайте відповідь на таке запитання: «Чи можна стверджувати, що попит на вантажні автомобільні перевезення визначається динамікою та структурою зміни обсягу виробництва в країні, а також платоспроможністю підприємств та організацій усіх галузей економік?» Аргументуйте свою думку.

Завдання 9. Продовжте речення.

Державне регулювання та контроль у сфері автомобільного транспорту спрямовані на... До персоналу автомобільного транспорту належать працівники, які... Учасники дорожнього руху мають право на... Майбутнім фахівцям транспортної галузі необхідно приділити більше уваги відповідним освітнім ресурсам, що пов'язані з набуттям досвіду комунікативної діяльності, адже...

Діяльність фахівця транспортної галузі складно уявити без постійного відпрацювання вмінь ділового спілкування та встановлення ефективних і довготривалих ділових зв'язків, тому що...

Завдання 10. Відредагуйте текст так, щоб його основний зміст можна було надіслати одним SMS-повідомленням.

Тексти для редагування.

Текст 1. Щиро вітаю науковців, новаторів, ентузіастів науково-технічного прогресу з Днем винахідника й раціоналізатора!

Ми пишаємося людьми, які створюють вітчизняний інтелектуальний капітал. Ваш неспинний пошук нових ідей і невичерпна енергія сприяють економічному та соціальному розвитку країни, забезпечують технологічне оновлення її виробничої сфери.

Україна має давні традиції новаторства. Попередні покоління науковців та інженерів заклали потужний технологічний фундамент, що забезпечує державі міцні позиції на світових ринках у таких передових галузях, як авіація та космонавтика, енергетика та інформаційні технології.

Важливо, щоб наявний потенціал став підґрунтям для побудови інноваційно орієнтованої економіки, здатної забезпечити громадянам якість життя на рівні європейських стандартів.

Бажаю Вам високих професійних досягнень та натхнення у винахідницькій діяльності!

Текст 2. Вітаю вчених, конструкторів, представників технічної інтелігенції, авторів нових розробок із Днем винахідника й раціоналізатора!

Ваш талант, самовіддана праця й постійний пошук є рушієм науково-технічного прогресу, творчою силою, здатною забезпечити розвиток вітчизняної економіки, покращити життєвий рівень українського народу.

Знання, передові технології та інтелектуальний потенціал нації – це чинники, що визначають конкурентоспроможність країни. Від кожного з нас певною мірою залежить успіх України на міжнародній арені.

Переконаний, що вітчизняні винахідники, раціоналізатори й надалі з честю виконуватимуть свою місію, зміцнюючи позиції України серед розвинутих країн.

Текст 3. Шановні друзі!

Щиро вітаю вас, талановитих новаторів, інтелектуальну українську еліту, з Днем винахідника й раціоналізатора.

Винахідник і раціоналізатор – не професія, а покликання. Це прагнення зробити ще один крок на шляху розвитку технічного прогресу. На всіх етапах становлення нашої держави технічна творчість була джерелом прогресивних рішень, що підвищують конкурентоспроможність продукції, полегшують умови сучасного виробництва, роблять більш комфортним життя людини.

Бажаю Вам і надалі залишатися в авангарді науково-технічного прогресу, знаходити такі рішення, що сприятимуть формуванню інтелектуального та інноваційного потенціалу, високого міжнародного іміджу країни.

Завдання 11. Сформулюйте висловлення, які б допомогли виявити ставлення клієнта до наданих послуг транспортним підприємством, на які можна отримати однозначну відповідь («так» або «ні»).

Орієнтовні відповіді. Очікування від якості наданих транспортних послуг були виправдані. Оцінюючи якість транспортних послуг, керувався такими характеристиками, як умови надання послуги, наявність гарантії виконання послуги, компетентність персоналу, відсутність ризику, доступність, надійність, поінформованість. Телефоном надали вичерпну інформацію щодо транспортних послуг. Була запропонована комфортабельна зона відпочинку (телевізор, безкоштовна кава, довідкова література). Мені зателефонували, щоб проінформувати про необхідність додаткових транспортних послуг, аргументуючи свою пропозицію.

Завдання 12. Назвіть критерії, за якими ви, як споживач, оцінюєте якість транспортних послуг. Аргументуйте свою думку.

Орієнтовна відповідь. Критерії якості транспортних послуг: 1) імідж підприємства, що здійснює транспортне обслуговування (наявна інформація про діяльність підприємства щодо його рівня транспортного обслуговування); 2) власні потреби споживачів (уявлення клієнта про якість надання послуг, його вимоги до рівня якості надання послуг); 3) практичний досвід (порівняння з подібними послугами, що раніше надавалися клієнту); 4) повідомлення в ЗМІ.

Завдання 13. Розробіть тестові завдання до теми «Законористорика: концептуальний, моделювання ситуації, стратегічний, тактичний, мовленнєвий, ефективної комунікації, системно-аналітичний». Складіть кросворд «Риторика – мистецтво красномовства».

Завдання 14. Складіть «понятійні виписки» до тем («Ораторська майстерність», «Організація перевезень і управління на автомобільному транспорті»).

Завдання 15. Складіть «інтелектуальні картки» до тем («Транспортні логістичні послуги» «Етапи підготовки промови»), використовуючи інтернет-ресурси.

Довідка. Інтелект-карта («карта розумових дій», «ментальна карта», «карта пам'яті») – це схема, що візуалізує інформацію під час її опрацювання, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем.

Завдання 16. Доберіть 5 текстів фахової тематики (російською мовою) для перекладу.

Завдання 17. Складіть пам'ятку «Способи запам'ятовування промови: механічний, логічний, мнемотехнічний».

Назвіть розділ риторики, що вивчає особливості запам'ятовування ораторської промови (*меморія*), який розглядає виголошення оратором промови (*акція*).

Завдання 18. Запишіть рекламний текст, що репрезентує транспортні послуги, за схемою: заголовок – підзаголовок – основний текст – фраза висновок – рекламний слоган.

Дайте відповідь на запитання.

Відповідно до яких вимог створено рекламне повідомлення?

Орієнтовна відповідь. Високий рівень запам'ятовування, оригінальність змісту, ідейність рекламної кампанії, актуальність розкриття теми, концептуальність.

Довідка. Реклама – це інформація про споживчі властивості товарів та різних видів послуг із метою їх реалізації, створення попиту на них. Слоган – висловлена в стислій формі ідея, завдання; залик; умовний знак до дії.

Приклади слоганів.

Транспортна компанія «ДАВ ТРАНС». Віднайди свій шлях.

Нові рішення транспортної компанії «САТ». Зробимо життя кращим.

Послуги транспортної компанії «АТЗТ ТРАНССЕРВІС». Першокласний захист та комфорт, що допоможуть вам почуватися успішним.

Компанія «Транс-Атлас» – чемпіон позитивних оцінок.

Міжнародна транспортна компанія «GLG» – лідер транспортних послуг. Транспортна компанія «LTG Cargo Ukraine» – забезпечення міжнародних стандартів якості вантажних перевезень.

Завдання 19. Складіть текст, використовуючи подані речення.

Великий досвід роботи на ринку міжнародних вантажоперевезень. Репутація. Супровід вантажоперевезень менеджерами-професіоналами. Індивідуальний вибір маршруту доставки вантажів. Гнучкий підхід до формування ціни на послуги перевезень. Наявність автомобільних засобів для перевезення різних вантажів. Гарантія якості. Ремонт автомобілів на СТО компанії. Працюють водії-професіонали з досвідом міжнародних перевезень. Високий рівень експедиторських послуг. Перевезення здійснюється за системою TIR. Оформлення страхування вантажу. Контроль вантажу за допомогою автомобільної навігації GPS. Економічна доцільність під час відправлення вантажів середньої та великої тоннажності. Закордонні перевезення малотоннажних вантажів (0,5–5 т).

Завдання 20. Напишіть есе «Суспільна значущість вашої професійної діяльності» за алгоритмом: 1) постановка проблеми; 2) обдумування проблеми (ідеї, приклади, що їх ілюструють); 3) планування есе (визначення структури); 4) написання есе; 5) перевірка та редагування роботи; 6) підготовка презентації; 7) презентація есе.

Довідка. Есе – літературний жанр прозового твору невеликого обсягу й вільної композиції. Рекомендації щодо написання есе: невеликий обсяг, довільна композиція, оригінальна манера мислення автора, чітка позиція автора.

2. Система завдань для формування риторичних умінь студентів спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» на текстовій та діалогічній основі

Навчальний текст – це засіб формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції, що наділений багатим дидактичним потенціалом, упродовж роботи з яким відбувається реалізація пізнавальних і комунікативних дій: сприйняття, розуміння, осмислення, інтерпретація, створення вторинного тексту (Н. Баландіна)⁶, що реалізується в когнітивно-розвивальних вправах (Л. Бойкарова)⁷.

---

⁶ Баландіна, Н.Ф. Навчальний текст як засіб породження нових смислів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи.* Київ, 2017. Вип. 58. С. 15.

⁷ Бойкарова Л. Когнітивно-комунікативна методика навчання української мови. *Гірська школа Українських Карпат.* Івано-Франківськ, 2013. № 10. С. 231..

Н. Голуб підкреслює, що важливою функцією тексту є використання його як орієнтувальної основи для іншої діяльності, зокрема комунікативної⁸.

Створення власних висловлювань (текстів), на думку В. Ницета, доцільно розглядати як вільну творчість, як реалізацію в мовленні егосу (саморозкриття особистості), власної суб'єктності, що є однією з визначальних ознак риторичності в тексті⁹.

Г. Швець акцентує увагу на необхідності моделювання навчальних текстів, що потрібно здійснювати, спираючись на принципи доступності, «поступового наростання труднощів», міжпредметної координації, мовленнєвої насиченості, природності й цікавості навчальних матеріалів, комунікативної репрезентативності¹⁰.

С. Вишнякова звертає увагу на те, що системні знання з моделювання наукового тексту (на рівні семантико-синтаксичної відповідності структурно-сміслових текстоутворювальних елементів його семантичній основі (комунікативному завданню) сприяють активізації розумової діяльності реципієнта, створенню сприятливих умов для формування комунікативних умінь сприйняття тексту, оптимізації процесу навчання¹¹.

Риторичний аналіз, як уважає С. Горобець, дає змогу розглядати текст у діалогічному контексті, що забезпечує правильне його сприйняття й розуміння, учить критично мислити й створювати власні висловлювання, є ефективним засобом мовленнєвого виховання, а також прийомом формування професійних компетентностей майбутніх фахівців¹².

---

⁸ Голуб Н.Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. С. 20.

⁹ Ницета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. С. 211.

¹⁰ Швець. Г.Д. Моделювання навчального тексту : термінологічний та методичний аспекти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2017. Вип. 58. С. 176.

¹¹ Вишнякова С. А. Моделирование научного текста в обучении иностранных учащихся : автореф. дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2001. С. 6.

¹² Горобець С.І. Методика формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2021. С. 57.

І. Пахненко зазначає: «Якщо в процесі підготовки до заняття виникає необхідність у залученні додаткових матеріалів (текстів зі словників, методичних посібників, наукових статей) із метою використання їх для ілюстрування, обґрунтування та створення проблемних ситуацій, то необхідно вводити ці тексти «в структуру заняття» (з огляду на їхні особливості, принципи текстотворення, способи адаптації до навчальних цілей) зі змінами «в мовленнєвій партії викладача»¹³.

О. Першина підкреслює, що робота над формуванням публічної комунікації (діалогічної, полілогічної) має розпочинатися з тренування студентів у продукуванні діалогічних реплік і діалогічних едностей тематичного спрямування, що можуть використовуватися для побудови діалогічних і полілогічних текстів. Важливо, щоб студенти володіли проблемою, якій буде присвячений діалог чи полілог, дискурсом, темою спілкування¹⁴.

Н. Голуб зазначає, що формування світогляду, розвиток мисленнево-мовленнєвої діяльності є одним із завдань риторики української мови¹⁵.

Т. Конівецька наголошує на можливості інтегрування риторичної та професійної компетентності шляхом розроблення та застосування елементів проблемно-ситуативного навчання, що цінне для студентів новизною, незвичністю, багатоаспектністю (сприяє формуванню навичок прийняття рішень, умінь працювати з інформацією, комунікативних здібностей, здатності до навчання, а також до міжособистісних контактів, розвитку системного мислення, самостійності та ініціативності, готовності до змін тощо) та широким функціональним полем ситуаційних завдань (тренувальні, навчальні, аналітичні, дослідницькі, прогностичні)¹⁶.

---

¹³ Пахненко І. Формування у студентів-словесників умінь професійно орієнтованого мовлення. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8 (102). С. 286.

¹⁴ Першина О. Лінгводидактичні основи формування навичок публічної комунікації у студентів нефілологічних спеціальностей. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2020. № 2. С. 155.

¹⁵ Голуб Н. Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. С. 6.

¹⁶ Конівецька Т.Я. Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2020. С. 144.

О. Корчова акцентує увагу на потребі розроблення структурних одиниць методичної організації навчального матеріалу, зокрема системи вправ і завдань, що є основою володіння риторичними знаннями, необхідним підґрунтям розвитку вмінь і навичок, формування риторичної компетентності майбутнього фахівця, спроможного до лінгвістично правильного та стилістично доречного міжособистісного спілкування в умовах змінного соціально-комунікативного простору. Відповідно до теоретико-методологічних засад риторичної освіти класифікує вправи й завдання на такі групи: 1) мотиваційно-актуалізаційні (стимулюють зацікавленість риторичною діяльністю, мотивують до міжособистісного спілкування, актуалізують здобуті знання й уміння); 2) пізнавально-гностичні (активізують пізнавальну діяльність, сприяють оволодінню новою інформацією); 3) праксеологічно-творчі (спрямовані на те, щоб у студентів виникло бажання до комунікування відповідно до усвідомлених знань, сформованих умінь з огляду на умови міжособистісно зорієнтованої комунікації в професійній сфері)¹⁷.

С. Горобець подає таку класифікацію вправ і завдань риторичного змісту: 1) мотиваційно орієнтувальні (спрямовані на розвиток уміння з'ясувати значення певної діяльності для успішного навчання, визначати мету висловлення, прогнозувати загальний характер риторичного тексту); 2) когнітивно-діяльнісні: рецептивні, що вимагають від студентів сприймання, усвідомлення та фіксування в пам'яті здобутої інформації; аналітичні, що забезпечують психологічну пізнавальну підготовку до сприйняття тексту, активізують у студентів практичний досвід (оформлення власних висловлювань, орієнтація на розвиток слуху, пам'яті, уваги), аналітичне мислення (сприйняття й оцінка риторичного тексту); 3) продуктивні (потребують творчого застосування знань і використання їх у мовленнєвій ситуації, висловлювання власної думки, реалізації вмінь переконувати, впливати на інших, уміння здійснювати самоконтроль у спілкуванні); 4) оцінно-контрольовальні (передбачають розвиток умінь висловлювати й корегувати

---

¹⁷ Корчова О.М. Вправи та завдання для формування риторичної компетентності в майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 4. С. 84.

власні думки, перевіряти комунікативні вміння в процесі практико орієнтованих мовленнєвих ситуацій)¹⁸.

Н. Голуб розроблено систему вправ, що сприяє опануванню теоретичних знань із риторики, формуванню професійно важливих мовно-риторичних умінь, яку класифіковано за організаційною ознакою: 1) підготовчі; 2) тренувальні; 3) творчі; 4) аналітичні¹⁹.

У комунікативних завданнях для навчальної дискусії з української мови, як зазначає О. Попова, принцип ситуативності є ключовим. Основною ознакою ситуативних вправ є наявність мовленнєвого стимулу, що зумовлює мовленнєву реакцію, визначає вибір тієї чи іншої мовної одиниці²⁰. Е. Палихата акцентує увагу на тому, що ситуаційні вправи виконуються на основі природної чи штучної ситуації, вербально описаної²¹. Вправи на моделювання допомагають організувати мовленнєву діяльність студентів, сприяють особистісному й мовленнєвому розвитку, накопиченню соціального досвіду взаємодії з іншими людьми в різних ситуаціях.

Л. Бойкарова пропонує такі типи когнітивно-розвивальних вправ, як аналітичні (пов'язані з аналізом текстового матеріалу), комунікативні (передбачають залучення до активної комунікативної діяльності, спрямовані на формування інтелектуально-креативних здібностей), асоціативні (спонукають до виявлення емоційно-почуттєвого ставлення до тексту, а також до навчального матеріалу), дослідницькі (передбачають залучення до творчості через пошук у процесі створення й розв'язання проблемних ситуацій)²².

---

¹⁸ Горобець С.І. Навчальний текст як засіб формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 12.

¹⁹ Голуб Н.Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. С. 23.

²⁰ Попова О. Розвиток комунікативної компетентності з української мови учнів середньої школи в навчальній дискусії з використанням методичного зразка ситуативно-комунікативних завдань. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2019. № 1. С. 103.

²¹ Палихата Е. Риторичні аспекти вивчення української мови в загальноосвітній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2018. № 1. С. 132.

²² Бойкарова Л. Когнітивно-комунікативна методика навчання української мови. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2013. № 10. С. 234.

Отже, засвоєння теоретичних питань риторики, опрацювання текстів наукового та офіційно-ділового стилю фахової тематики, створення висловлювань (текстів), що відбивають професійну діяльність, моделювання ситуацій, що занурюють студентів у проблемний контекст професійного спілкування, на діалогічній основі – це основні напрями формування риторичних умінь студентів спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (кваліфікація: технік-технолог (логіст)).

Репрезентуємо авторську систему завдань для формування риторичної компетентності на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) студентів спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (кваліфікація: технік-технолог (логіст)).

Завдання 1. Напишіть лист-претензію, у якому висловте невдоволення наданими транспортними послугами, використовуючи типові мовні засоби, що могли б переконати адресата в правомірності написання листа (*Нас неприємно вразив той факт, що...; Ми не погоджуємося на...; Уважаємо, що лише серйозні причини могли змусити вас...*). Разом з однокласником змодельуйте діалог між представником транспортного підприємства, що надає послугу, та споживачем щодо змісту цього листа.

Запишіть критерії, за якими ваші однокласники могли б оцінити ефективність проведеного діалогу.

Орієнтовна відповідь. У процесі діалогу співрозмовники повинні: 1) виявляти обізнаність щодо обговорюваної теми; 2) досягати комунікативної мети; 3) дотримуватися теми спілкування; 4) аргументувати висловлені тези; 5) спростовувати хибні думки співрозмовника; 6) використовувати правила мовленнєвого етикету, репліки для стимулювання; 7) підтримувати розмову; 8) дотримуватися норм літературної мови; 9) не перебивати співрозмовника, висловлюючи власну думку, уважно слухати його.

Завдання 2. Репрезентуйте свою думку щодо змісту твердження: *«Вибір професії – це не тільки мить, а й усе ваше життя»* із використанням логічної аргументації.

Орієнтовна відповідь. Вибір професії – це насамперед ваш вибір. Вибір професії тільки за її зовнішніми виявами, без урахування її внутрішніх вимог, обмежень і зобов'язань, – це експеримент, що може мати негативні наслідки як для вас, так і для інших. Вибір професії – це складний процес, взаємопов'язані послідовні кроки, що здійснюються з урахуванням різних обставин (плани на

майбутнє, можливість кар'єрного зростання, бажання освоїти різні види діяльності, наявні та приховані здібності, соціальна значущість професії, рейтинг найбільш затребуваних професій на українському ринку праці). Отже, від вибору професії залежить, як складеться подальше життя.

Продовжте речення професійно-риторичного спрямування.

Речення для опрацювання. Я обрав професію логіста, тому що... Я мрію стати логістом, оскільки... Коли отримаю диплом про вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, то... Засвоєння риторичної теорії та опанування вмінь риторичної майстерності необхідні для того, щоб... Я прагну покращити свою ораторську майстерність для того, щоб... Професійна діяльність логіста транспортної галузі потребує сформованих риторичних умінь і навичок, адже...

Дайте відповіді на запитання.

Чи вважаєте, що у вас на достатньому рівні сформовані риторичні уміння для майбутньої професійної діяльності? Які навички риторичної компетентності є важливими для вашої успішної професійної реалізації?

Складіть діалог за схемою: 1 репліка («Мені подобається професія... тому, що...») – 2 репліка («Так, але...»). Репрезентуйте діалог студентам вашої групи.

Інструкція. Виконати завдання в парах, обговорити тему діалогу з одноклассниками. Висловити критичну оцінку щодо змісту й особливостей спілкування під час діалогу.

Дайте відповідь на запитання.

Яке соціальне значення для людини має оволодіння монологічним та діалогічним мовленням?

Завдання 3. Назвіть кроки, яких потрібно дотримуватися для реалізації таких планів: 1) упевнити споживача в якості наданих транспортних послуг, зокрема особам із фізичними вадами, з обмеженими можливостями руху; 2) умовити здійснити передоплату за надання транспортної послуги; 3) зацікавити в тому, що є можливість скорочення часу для здійснення всієї транспортної послуги (швидкість завантаження/розвантаження, технічний контроль транспортного засобу, час очікування на завантаження/розвантаження).

Змодельуйте діалог між представником транспортного підприємства та споживачем за схемою: 1 репліка-пропозиція (*Я переконаний, що...*) – 2 репліка-відмова (*Я іншої думки щодо...*) – 3 репліка

(Як на мене, головне...) – 4 репліка (Зауважу, що...) – 5 репліка (Мені здається, що...) – 6 репліка (Уважаю за потрібне ще раз...).

Дайте відповіді на запитання.

Яку роль у діалозі відіграє переконання? Які комунікативні функції виконує змодельований діалог?

Орієнтовна відповідь. Основні функції діалогу: передання інформації, соціального досвіду, регулювання стосунків, досягнення взаєморозуміння.

Завдання 4. До повідомлення ділового партнера (*«Наша фірма візьме на себе витрати з перевезення обладнання на ваше підприємство, але рішення про фінансування цих витрат буде прийняте на початку наступного року»*) сформулюйте різні види запитань (процедурні, уточнювальні, відкриті, дзеркальні, для орієнтування), увівши їх у діалог.

Інструкція. Процедурні запитання розпочинають або завершують спілкування (*«Ви не заперечуєте, якщо ми почнемо обговорення з...?»*, *«Чи можемо ми почати обговорення з...?»*). Уточнювальні запитання конкретизують думку партнера (*«Якщо я правильно зрозумів, ви...?»*, *«Про що йдеться...?»*, *«Повторіть, будь ласка, що потрібно...?»*). Запитання для орієнтування дозволяють з'ясувати, чи дотримується партнер раніше висловленої думки (*«Ви пропонуєте...?»*, *«Ви сумніваєтеся...?»*). Відкриті запитання передбачають розгорнуті відповіді (*«Яким чином ви...?»*, *«На який результат ви...?»*). Дзеркальні запитання розширюють інформаційні межі спілкування (*«Що ви про це думаете?»*, *«Візьмете на себе витрати...?»*).

Завдання 5. Назвіть техніки, що використовуються для регулювання емоційного напруження під час спілкування ділових партнерів. Сформулюйте висловлювання партнера на основі різних технік.

Висловлювання ділового партнера, що викликає емоційне напруження: «Я стурбований, що більшість співробітників транспортної компанії «Avtoimex» перешкоджає впровадженню інноваційних технологій».

Складіть діалог. Прочитайте репліки діалогу одного зі співрозмовників студентам вашої групи. Завдання для аудиторії: реконструювати зміст діалогу.

Довідка. Техніка підкреслювання спільності інтересів та цілей (*«Нас із вами об'єднує неприйняття...»*, *«Я, як і ви, бажаю досягти того, щоб...»*). Техніка підкреслювання значущості думки партнера

або його внеску у вирішення проблеми («Важливо, що ви багато робите для...», «Мені здається цінною ваша думка...»). Техніка вербалізації почуттів партнера («Мене, як і вас, бентежить...», «У мене теж викликає заперечення...»).

Дайте відповідь на запитання.

Які техніки підвищують емоційне напруження ділового партнера?

Орієнтовні відповіді. Підкреслення різниці з партнером, приниження партнера, негативна оцінка його дій, ігнорування емоційного стану.

Завдання 6. Запишіть синоніми до слова «краудсорсинг», поясніть їх лексичне значення. Дайте відповіді на запитання.

Чому краудсорсинг набув поширення в Інтернеті? Від яких чинників залежить ефективність краудсорсингу в бізнесі? (Ефективне поєднання ідей, чіткість формулювання цілей). Як ви розумієте вислів «Колективна робота в Інтернеті: від економії бензину до винаходу велосипеда»? Чим відрізняється краудсорсинг від традиційних інформаційних інструментів? (Має направленість на дію).

Користуючись інтернет-ресурсами з обміну ідеями, проектами, що публікують кейси компаній із зазначеною в них проблемою, наведіть приклади використання такої «технології інтелектуального потенціалу інтернет-спільноти», як краудсорсинг. Наведіть приклади використання краудсорсингу світовими компаніями-перевізниками. Назвіть переваги краудсорсингу для організації внутрішніх та міжнародних перевезень (інтелектуальна співпраця; нестандартні джерела інноваційних ідей; створення інтелектуального продукту: вирішення проблеми, інноваційна ідея, технологія, послуги; зменшення витрат на реалізацію проєкту; можливість максимізувати вплив на впізнаваність компанії серед споживачів), для учасників опитування (ефективний інструмент спілкування; можливість для саморозвитку; кар'єрне зростання; матеріальна винагорода).

Завдання 7. Підготуйте й виголосіть промову (4–5 хвилин), тема якої містить слова «організація перевезень» та «транспортні технології», відповідно до обраного типу (інформаційна, стимулювальна, переконувальна), супроводжуючи презентаційними матеріалами, створеними за допомогою Power Point. Запишіть алгоритм аналізу публічного виступу та критерії, за якими одnogрупники могли б надати вам пораду щодо промови. Колективно визначте кращий виступ, акцентуючи увагу на тому, яким чином оратор досяг комунікативного успіху (актуальність

обраної теми, формулювання теми та мети, точність формулювання тези/антитези, аргументованість тези виступу, вмотивованість висновків, повнота викладу матеріалу відповідно до визначеної теми, доказовість виступу, особливості структури виступу, налагодження контакту з аудиторією, прийоми привернення уваги аудиторії, використання риторичних фігур і тропів, уміння користуватися інтонаційними можливостями мовлення, доречність, природність та виразність жестів).

Проаналізуйте власний досвід щодо підготовки та виголошення промови. Поясніть, що сприяє ефективності переходу від докомунікативного до комунікативного етапу промови. Чи треба дотримуватися законів логіки, готуючись до виступу? Назвіть вимоги, яких ви дотримувалися під час створення презентації.

Завдання 8. Опрацюйте зміст статті І. Лукасевич-Крутник «Якість надання транспортних послуг в умовах євроінтеграційних процесів» (за посиланням http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_2_24)²³ та виконайте такі завдання:

1. Доведіть, що поданий текст є зразком наукового стилю.
2. Дайте відповідь на запитання.

Яким вимогам повинна відповідати назва наукової статті?

Орієнтовна відповідь. Назва статті повинна відбивати зміст дослідження та відповідати його меті, науковим результатам і висновкам.

3. Доберіть іншу назву статті.
4. Випишіть із тексту ключові слова, словосполучення, речення.
5. Складіть план статті (номінативний, питальний, тезовий).
6. Проаналізуйте структурні елементи статті (актуальність проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, мета дослідження, виклад основного матеріалу, висновки й перспективи подальших досліджень).

7. Знайдіть у тексті засоби зв'язку, що вказують на початок обговорення теми, перехід до основної частини, що переводять від однієї підтеми до іншої, що повідомляють про завершальну частину тексту.

8. Створіть медіамеседж «Показники якості транспортних послуг»²⁴.

---

²³ Лукасевич-Крутник І. Якість надання транспортних послуг в умовах євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2. С. 127–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_2_24.

²⁴ Лукасевич-Крутник І. Якість надання транспортних послуг в умовах євроінтеграційних процесів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2. С. 127–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_2_24.

Завдання 9. Опрацюйте розділи Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 20.09.2019 р. № 124-IX (за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>) та виконайте такі завдання:

1. Визначте мету законодавчого документа.

Орієнтовна відповідь. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» визначає правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів залізничним, морським, річковим, автомобільним та авіаційним транспортом.

2. Трансформуйте інформацію, отриману з розділу «Права та обов'язки суб'єктів перевезення небезпечних вантажів», у запитання для обговорення з одногрупниками.

3. Змодельуйте професійно-комунікативну ситуацію за опорними словами: небезпечний вантаж (вибухові речовини та вироби, як-от піротехніка), підготовка вантажу та транспортних засобів до перевезення, здійснення вантажних операцій, перевезення небезпечних вантажів (переміщення небезпечних вантажів від місця їх виготовлення до місця призначення, зберігання вантажів на всіх етапах переміщення), відправник, перевізник (транспортне підприємство), одержувач (фізична особа), складські приміщення, автомобільні дороги.

4. Візуалізуйте та структуруйте інформацію за допомогою ментальних карт.

5. Створіть синквейн до слів «перевезення», «транспорт», «водій», «перевізник», «вантаж».

Довідка. Синквейн – п'ятирядковий неримований вірш, що складається за такою схемою: 1 рядок – слово-тема (іменник), 2 рядок – два прикметники (означення теми), 3 рядок – три дієслова (активність, дієвість пов'язана з темою), 4 рядок – фраза з чотирьох слів (розуміння теми або ставлення до неї), 5 рядок – слово-висновок (іменник).

Орієнтовні відповіді. Перевезення. 1. Обслуговування. 2. Внутрішні, вантажні. 3. Забезпечувати, контролювати, замовляти. 4. Оптимальне співвідношення ціни та якості. 5. Послуга.

Транспорт. 1. Засіб. 2. Великогабаритний, великоваговий. 3. Перевозить, буксирує, вантажить. 4. Призначений для перевезення пасажирів та вантажів. 5. Галузь.

Водій. 1. Особа. 2. Досвідчений, кваліфікований. 3. Керує, доставляє, виконує. 4. Надійний учасник транспортного процесу. 5. Фахівець.

Вантаж. 1. Продукція. 2. Небезпечний, швидкокопсувний. 3. Відправляти, перемішувати, приймати. 4. Призначений для використання споживачем. 5. Товар.

б) На основі сінквейну підготуйте повідомлення на оригінальну тему (за спеціальністю).

Сінквейн до слова «перевізник». 1. Виконавець. 2. Самозайнятий, перевірений. 3. Транспортує, гарантує, забезпечує. 4. Здійснює функцію транспортування вантажу/пасажирів. 5. Особа/підприємство.

Завдання 10. Дайте відповіді на запитання.

Питання для рефлексії (самооцінки). Які труднощі виникли під час вивчення теми «Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики»? Яких цілей досягли в процесі вивчення теми? З якою метою в навчальну програму дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» введена ця тема? Ваші рекомендації щодо теоретичної та практичної частин заняття. Ваші пропозиції щодо ефективності роботи на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Завдання 11. Напишіть текст SMS-розсилки: 1) повідомлення про додаткові послуги, пов'язані з підготовкою та виконанням транспортування; 2) повідомлення про термінальні послуги, пов'язані з комплексним обслуговуванням вантажів, що перевозяться різними видами транспорту (залізничний, морський, автомобільний). Використовуючи етикетні формули, змодельуйте бесіду між представником транспортного підприємства, що надає послуги, і споживачем щодо змісту SMS-повідомлення.

Дайте відповідь на запитання.

Які труднощі виникали в процесі моделювання професійної комунікації?

Складіть алгоритм міркування.

Отже, на занятті створювали неочікувані ситуації, що породжували подив, емоції, інтерес до оволодіння риторичними знаннями й уміннями, спонукали до обговорення, яке сприяло ефективному залученню студентів до активної роботи, інтенсифікації спільної розумової діяльності. Для цього використовували дискусійний метод, що надавав можливість студентам висловлювати власні міркування, зіставляти погляди опонентів на порушену проблему, відстоювати власну позицію.

Загальний характер обговорення підлягав правилам колективної діяльності. Метою аргументування в дискусії є встановлення істинності кожної тези (твердження). Комунікативними намірами передбачено підведення тез під загальне положення, пошук компромісного рішення, узагальнення взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного висловлення. Процес аргументації в дискусії орієнтований на обґрунтування, доведення та конвенцію, розрізняється структурною організацією та специфікою регламенту²⁵.

Участь у дискусіях вимагає активізації розумових операцій, здійснення складних розумових завдань, актуалізації мовних засобів, необхідних для адекватного вираження думок, відповідної критичної (позитивної чи негативної) реакції на думку співрозмовника, вміння навести аргументи, погоджувачись чи заперечуючи думку, аргументувати власну позицію.

ВИСНОВКИ

Навчально-методичні матеріали апробовані в практичному застосуванні на занятті з української мови (за професійним спрямуванням) під час вивчення теми «Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики» студентами спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (кваліфікація: технік-технолог (логіст)). Для активізації розумової діяльності створено систему завдань із метою формування в студентів навичок і прийомів мислення, а також риторичних умінь, зміст яких умовно відтворював виробничі ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Під час виконання практичних завдань студенти співпрацювали з викладачем, спираючись на свій досвід і знання, демонстрували рівень володіння риторичними вміннями (тактико-стратегічні, аналітичні, мовно-виражальні, виконавські), прийомами розумової діяльності (формулювання понять, порівняння, зіставлення, виділення головного, систематизація, узагальнення, аргументація, доведення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, спростування, складання алгоритму, робота за аналогією, висування гіпотези, моделювання), риторичними знаннями (обізнаність із теми вивчення; знання термінології). Зміст запропонованих завдань

---

²⁵ Таможська І. В. Формування вмінь ділового спілкування майбутніх фахівців технічного профілю у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2014. С. 126.

занурював студентів у проблемний контекст професійного спілкування, що спонукало майбутніх фахівців до усвідомлення значущості переваг обраної професії, труднощів, які необхідно подолати, щоб стати професіоналом.

Моделювання професійно-комунікативних ситуацій сприяло вдосконаленню діалогічного мовлення майбутнього фахівця. У процесі формування риторичної компетентності ефективним видом роботи вважаємо створення аргументаційного діалогу на професійну тематику, що передбачає раціональну співпрацю студентів.

На занятті запроваджувалися групові форми навчально-пізнавальної діяльності, що давало можливість залучити студентів у ситуації ділової взаємодії, та інтерактивні методи навчання: дискусійні (групова дискусія, аналіз ситуацій морального вибору, «мозковий штурм»), дидактичні ігри, що сприяли обміну інформацією, а також думками, оцінками та досвідом, удосконаленню вмінь ділового спілкування.

АНОТАЦІЯ

Репрезентовано навчально-методичні матеріали та подано стислі методичні коментарі щодо їх реалізації під час вивчення теми «Формування навичок і прийомів мислення. Види, форми, прийоми розумової діяльності. Основні закони риторики» з української мови (за професійним спрямуванням) студентами спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» (кваліфікація: технік-технолог (логіст)). Запропоновано систему завдань на текстовій та діалогічній основі, спрямованих на актуалізацію вивченого раніше й закріплення нового матеріалу, що є доцільними для формування навичок і прийомів мислення (формулювання понять, порівняння, зіставлення, виділення головного, систематизація, узагальнення, аргументація, доведення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, спростування, складання алгоритму, робота за аналогією, висування гіпотези, моделювання), а також риторичної компетентності майбутніх логістів транспортної галузі (знання, вміння). Акцентовано увагу на таких напрямках формування риторичних умінь студентів: 1) засвоєння теоретичних питань риторики; 2) опрацювання текстів наукового та офіційно-ділового стилю фахової тематики; 3) створення висловлювань (текстів), що відбивають професійну діяльність; 4) моделювання ситуацій, які занурюють студентів у проблемний контекст професійного

спілкування, на діалогічній основі, що вимагає виявлення в них ділових якостей і вмій. Зміст заняття та авторська система завдань сприяє успішному засвоєнню студентами фахової термінології. Зазначено, що навчальний матеріал, призначений для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо), сприяє формуванню навичок професійної комунікації майбутнього логіста в організації перевезень вантажів, а також допоможе вдосконалити методичне забезпечення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Апробація описаної системи роботи підтвердила її ефективність.

Література

1. Аксакова Н.О. Особливості викладання гуманітарних дисциплін для здобувачів технічної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2021. Вип. 79. Т. 1. С. 5–9.

2. Баландіна Н.Ф. Навчальний текст як засіб породження нових смислів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2017. Вип. 58. С. 14–19.

3. Бойкарова Л. Когнітивно-комунікативна методика навчання української мови. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2013. № 10. С. 231–235.

4. Вишнякова С.А. Моделирование научного текста в обучении иностранных учащихся : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2001. 41 с.

5. Голуб Н.Б. Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 38 с.

6. Горобець М.І. Методика формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2021. 20 с.

7. Горобець С.І. Навчальний текст як засіб формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 54–59.

8. Зеленська О.П. Значення невідповідного усного мовлення в навчанні аспірантів іноземної мови на нелінгвістичних спеціальностях. *Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту імені*

М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. Київ, 2020. Вип. 74. С. 46–50.

9. Конівецька Т.Я. Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2020. 342 с.

10. Корчова О.М. Вправи та завдання для формування риторичної компетентності в майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 4. С. 84–89.

11. Лукасевич-Крутник І. Якість надання транспортних послуг в умовах євроінтеграційних процесів. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 2. С. 127–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/argrg_2019_2_24.

12. Нишета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.

13. Палихата Е. Риторичні аспекти вивчення української мови в загальноосвітній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка*. Тернопіль, 2018. № 1. С. 128–133.

14. Пахненко І. Формування у студентів-словесників умінь професійно орієнтованого мовлення. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8(102). С. 276–288.

15. Першина О. Лінгводидактичні основи формування навичок публічної комунікації у студентів нефілологічних спеціальностей. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2020. № 2. С. 150–157.

16. Попова О. Розвиток комунікативної компетентності з української мови учнів середньої школи в навчальній дискусії з використанням методичного зразка ситуативно-комунікативних завдань. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2019. №1. С. 100–108.

17. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах : модульний курс : посібник для студентів пед. університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с.

18.Таможська І.В. Формування вмінь ділового спілкування майбутніх фахівців технічного профілю у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2014. 293 с.

19.Тимошук О.О. Педагогічні умови формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців машинобудівної галузі : автореф. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Харків, 2019. 20 с.

20.Шаргун Т., Поцелуйко А. Лінгвогуманітарна компетентність майбутніх інженерів : філософсько-антропологічний вимір. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Дрогобич, 2020. Вип. 10/42. С. 122–132.

21.Швець Г.Д. Модельовання навчального тексту : термінологічний та методичний аспекти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. Київ, 2017. Вип. 58. С. 170–178.

Information about the author:

Tamozhska Iryna Volodymyrivna,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Language Training 1,

Institute of International Education for Study and Research,

V. N. Karazin Kharkiv National University

4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine